

FINANSTILSYNETTHE FINANCIAL SUPERVISORY
AUTHORITY OF NORWAY

Styret i SPAREBANK 1 NORD-NORGE
Postboks 6800 Stakkevollan
9298 TROMSØ

Vår referanse
11/3044
Deres referanse

14.08.2025

Tilsynsrapport

Finanstilsynet gjennomførte stedlig tilsyn i Sparebank1 Nord-Norge 19. juni 2024. Tilsynet var en del av Finanstilsynets løpende oppfølging av bankens bruk av internmodeller for kapitalkravsberegning (IRB-metoden), jf. forskrift om kapitalkrav og gjennomføring av CRR/CRD-regelverket §45. Formålet med tilsynet var å ettergå bankens anvendelse av IRB-systemet i risikostyring, kontroll, innvilgelse og bankens validering av IRB-systemet.

Til grunn for rapporten ligger Finanstilsynets foreløpige rapport datert 16. oktober 2024 og styrets svarbrev av 1. desember 2024.

1 Om IRB-systemet i banken

Banken har hatt tillatelse fra Finanstilsynet til å benytte IRB-metoden til å beregne kapitalkrav for kredittrisiko for boliglån og utlån til foretak siden 2007. Tillatelsen ble gitt med hjemmel i dagjeldende kapitalkravsforskrift. Reglene om bruk av IRB-metoden er videreført i kapitalkravsforordningen (forordning (EU) 575/2013), jf. CRR/CRD-forskriften §2.

IRB-metoden innebærer at risikovekten på hvert enkelt utlån beregnes ut fra bankens egne estimater for misligholdssannsynlighet (PD) og tapsgrad (LGD). Bruk av IRB-metoden stiller omfattende krav til bankens estimering av PD og LGD, jf. kapitalkravsforordningen artikkel 178-184. Videre krever regelverket at banken skal ha systemer og rutiner for validering av modellene hvor den må sammenligne estimerte og realiserte verdier og sikre at modellene ikke underestimerer risiko, jf. kapitalkravsforordningen artikkel 175 og 185. PD- og LGD-estimatene må spille en sentral rolle i bankens risikostyring, beslutningsprosesser, kredittinnvilgelse og kapitalallokering, jf. kapitalkravsforordningens artikkel 144 (1b). Styret har ansvar for å sikre forsvarlig måling av risiko og at kapitalkravene ikke er misvisende, jf. kapitalkravsforordningens artikkel 174 og 189.

Finanstilsynet fattet 30. juni 2025 vedtak om bankens omsøkte modellendringer for foretak, som erstatter Finanstilsynets vedtak av 22. juni 2023. Banken har varslet søknad om nye modeller for personmarkedet.

2 Anvendelse av IRB-modellene

2.1 Utvikling i porteføljer og risikovekter

Bankens risikorapport viser utviklingen i PD, LGD og risikovekter over de fire siste kvartalene med risikovektene dekomponert i bidrag fra modellestimater og ulike parametere over siste kvartal. I foreløpig rapport viste Finanstilsynet til reduserte risikovekter for utlån til foretak i perioden 2019-2022 og stilte spørsmål om reduksjonen i risikovektene reflekterer endringer i reell risiko og om risikorapporten gir tilstrekkelig informasjon om utviklingen i risikoparametere og -vekter over tid.

Styret skriver at IRB-metoden gir banken grunnlag for og incentiv til å bedre kredittkvaliteten ved ulike risikoreduserende tiltak og at modellkalibreringen ifølge regelverket skal reflektere risikoen i gjeldende portefølje i et framoverskuende perspektiv som tar høyde for påregnelig variasjon i mislighold. Videre viser styret til økte risikovekter for utlån til foretak siden 2023 som reflekterer den mer krevende makrosituasjonen i perioden. Styret skriver at risikorapporten gir god informasjon om utviklingen, og at banken vil utvide tidsserien for dekomponeringen av risikovekter fra og med 4. kvartal 2024.

Som det framgår videre av denne rapporten er det betydelig usikkerhet i måling av risiko i modellene, som kan innebære at effektene av risikoreduserende tiltak overvurderes. Betydelig vekst i bankens foretaksportefølje bidrar til usikkerhet om modellenes evne til å fange opp risikoen i porteføljen. Finanstilsynet mener dette tilsier at reduksjon i målt risiko ikke nødvendigvis reflekterer tilsvarende endringer i reell risiko.

2.2 Utvikling i løpetid

Lån med kort løpetid antas å ha lavere risiko enn langsiktige lån, noe som hensyntas i løpetidsparameteren M , som inngår i risikovektberegningen. M skal beregnes som vektet gjennomsnittlig løpetid utfra kontantstrømsplanen (jf. kapitalkravsforordningens artikkel 162 (2a)) eller som den lengste gjenværende tiden som låntaker tillates å benytte til å oppfylle sine avtalte forpliktelser fullt ut, når kontantstrømmer ikke er tilgjengelig (artikkel 162 (2f)).¹

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at gjennomsnittlig løpetid i bankens portefølje er redusert over tid og at den reelle løpetiden kan være lengre enn kontraktsperioden. Finanstilsynet ba styret redegjøre for utviklingen og for hvordan banken hensyntar refinansieringsrisiko ved fastsettelse av løpetidsparameteren. Finanstilsynet skrev videre at banken i valideringen må vurdere løpetidsparameteren basert på sammenligninger av kontraktsfestet og reell løpetid for ulike engasjementstyper.

Styret skriver i svarbrevet at banken benytter artikkel 162 (2a) for eksponeringer med avtalt nedbetalingsplan; ellers benyttes egne estimater som skal reflektere kundens maksimale innfrielsesperiode i samsvar med artikkel 162 (2f).² Etter bankens forståelse skal løpetidsparameteren reflektere migreringsrisiko og ikke refinansieringsrisiko. Styret skriver at banken skjerpet sin praksis for vurdering av refinansieringsrisiko ved korte lån. Banken skal vurdere behovet for ytterligere analyser av utviklingen i løpetidsparameteren i valideringen.

Finanstilsynet fastholder at refinansieringsrisiko er relevant ved fastsettelse av løpetiden for løpende kredittlinjer som normalt fornyes og for lån med betydelig utestående ved kontraktsutløp. Selv om låntaker ikke kan kreve forlengelse utover kontraktsmessig løpetid, kan banken bli nødt til å innvilge dette dersom kunden ikke er i stand til å innfri eller refinansiere lånet ved kontraktsutløp. Kundens mulighet for refinansiering påvirkes av migrering og vice versa, og refinansierings- og migreringsrisiko henger tett sammen.

Finanstilsynet presiserer at for engasjementer som normalt fornyes ved kontraktsutløp kan banken fastsette løpetiden til den perioden kunden normalt vil ha til å innfri sine forpliktelser, i henhold til kapitalkravsforordningens artikkel 162 (2f). Dersom løpetidsparameteren som benyttes i risikovektberegningen ikke gjenspeiler den faktiske risikoen, kan denne risikoen hensyntas i beregningen av kapitalbehov i pilar 2, jf. kapitalkravsdirektivets artikkel 104, gjennomført i finansforetaksloven §13-6 og CRR/CRD-forskriften § 46.

¹ Løpetidsparameteren er begrenset opp- og nedad til hhv. 5 og 1 år.

² Styret henviser til artikkel 162 (2d), men det antas at henvisningen gjelder 162 (2f).

Finanstilsynet registrerer at banken vil følge opp utviklingen i løpetidsparameteren i valideringen og legger til grunn at banken gjør analyser av utvikling i kontraktfestet og reell løpetid for ulike typer engasjementer. Finanstilsynet vil følge opp løpetidsparameteren i IRB-foretakene i egen sak fra 2. halvår 2025.

2.3 Innvilgelse

I henhold til kapitalkravsforordningens artikkel 144 (1b) skal IRB-systemet og risikoparameterne PD og LGD være en integrert og sentral del av bankens risikostyring og beslutningsprosesser, inkludert kredittinnvilgelse.

Finanstilsynet fikk i forkant av tilsynet tilsendt et utvalg kredittsaker. Finanstilsynet påpekte under tilsynet at PD og LGD i begrenset grad framgår i beslutningsnotatene, og fikk opplyst at Sparebank1-alliansen har igangsatt et større prosjekt knyttet til videreutvikling av systemer for innvilgelse.

Finanstilsynet presiserer at regulatoriske godkjente verdier må komme tydelig frem i beslutningsnotatene. Finanstilsynet vil følge opp bankens og alliansens arbeid med innvilgelsessystemet i videre tilsynsaktivitet.

2.3.1 Adferdsvariabel i PD-modell for personmarkedet

Finanstilsynet viste i foreløpig rapport til eksempler på kredittsaker hvor kunder hadde fått svært høy score på adferdsvariabelen i PD-modellen selv med utslag på undervariabler, og reiste spørsmål om variabelen er tilstrekkelig sensitiv overfor utslag på undervariabler og ba om styrets kommentarer.

Styret skriver i sitt svar at PD-modellen er utformet slik at adferdsvariablene vektes høyt i kundens totalscore og at undervariablene gis en poengscore i henhold til alvorlighetsgrad. Videre viser styret til at valideringen har vist god rangeringsevne over tid og vurderer at adferdsvariabelen er tilstrekkelig sensitiv for utslag på underliggende variabler.

Finanstilsynet tar bankens svar til orientering. Finanstilsynet registrerer videre at banken i kvalitativ validering for omsøkte modeller har diskutert om enkelte adferdsvariabler kan være en indikasjon på et forestående mislighold heller enn en underliggende forklaring (endogenitet). Variablene vil således ha kort prediksjonshorisont og begrenset relevans som forklaringsvariabel. I fremtidig validering bør bankens endogenitetsundersøkelser inkludere korrelasjon mellom enkeltvariabler og forhold banken har identifisert som indikatorer på at kunden ikke vil kunne innfri lånet ("unlikeliness to pay"-kriterier i bankens misligholdsdefinisjon).

2.3.2 "Eiendom utleie"-modellen

I tillegg til IRB-modellene benytter banken simuleringsmodellen "Eiendom utleie" for å risikoklassifisere utleieprosjekter innen eiendom. Finanstilsynet påpekte under tilsynet og i foreløpig rapport at modellen ga betydelig lavere PD enn den regulatorisk godkjente modellen. Videre presiserte Finanstilsynet at ved bruk av ikke-regulatoriske estimer for interne formål må usikkerheten i estimatene fremgå, samt at det må fremgå hva de regulatoriske modellene sier om risikoen.

Styret skriver i sitt svar at hovedtyngden av kundene som er scoret med "Eiendom Utleie" har en lavere PD enn den regulatorisk godkjente modellen, noe som delvis kan forklares med at nyetablerte foretak får relativt høy PD i regulatorisk modell, og at "Eiendom Utleie" gir noe større spredning i PD-estimatene. Styret presiserer at regulatorisk score brukes i lønnsomhetsmålingen, og at modellen anses å være et godt støtteverktøy i kredittvurderingsprosessen.

Finanstilsynet tar styrets svar til orientering og understreker at risikoparametere med regulatorisk godkjente nivåer alltid skal framgå i innvilgelsesnotater og andre relevante sammenhenger.

3 Validering

IRB-modeller skal valideres regelmessig og estimatene skal sammenlignes med observerte verdier minst årlig, jf. kapitalkravsforordningen artikkel 174 og 185 og kommisjonsforordning 2022/439 artikkel 11-13.

I forbindelse med tilsynet mottok Finanstilsynet bankens valideringsrapporter for gjeldende og omsøkte modeller for utfallsåret 2022. Rapportene omfatter validering av datagrunnlag, rangeringsevne og kalibreringsnivå for PD- og LGD-modellene på porteføljenivå, risikoklassenivå og ulike segmenter. For personmarkedet validerer banken både regulatoriske estimater og interne estimater.

Observasjonene i denne rapporten gjelder gjeldende modeller. Omsøkte modeller behandles i eget vedtak.

3.1 Valideringsmetoder

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at bankens datagrunnlag stammer fra gode tider i norsk økonomi og at valideringstestene har svært høye terskler for avvik, og stilte spørsmål om bankens valideringsmetoder er tilstrekkelige til å avdekke eventuell underestimering i PD og LGD. Videre påpekte Finanstilsynet at valideringsgrunnlaget skal omfatte uavklarte mislighold med konservative anslag for tapsgrad og at banken bør foreta en vurdering av beregningen av observert for uavklarte mislighold LGD i valideringen. Styret ble også bedt om å redegjøre for hvordan banken sikrer kvaliteten i misligholdsmerking og beregning av misligholdsrater.

Styret svarer at banken vil revidere valideringsrammeverket og at der rammeverket har svakheter skal det gjennomføres supplerende analyser som skal sikre at eventuell underestimering blir avdekket. Estimer for observert tapsgrad for uavklarte mislighold skal ifølge valideringsrammeverket valideres hvert femte år. Misligholdsmerking skal, ifølge svarbrevet, være omfattet av kvalitativ validering i 1. kvartal 2025.

Finanstilsynet vil følge opp bankens arbeid med valideringsrammeverket i det løpende tilsynet.

3.2 Valideringsresultater - modeller for foretak

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at PD-modellens rangeringsevne er under bankens akseptanseverdi for enkelte scorekort og størrelsesgrupper, og at gjennomsnittlig PD ved utgangen av 2022 var på nivå med gjennomsnittlig misligholdsrater, som er lavere enn beregnet langsiktig misligholdsrater.

Styret skriver i sitt svar at kortsiktige variasjoner i målt rangeringsevne ikke bør tolkes som indikasjoner på reelle endringer i modellens rangeringsevne som følge av måleusikkerheten, og at verdiene er innenfor akseptanseterskelen på porteføljenivå og for viktige segmenter. Styret mener valideringen underbygger en forsvarlig kalibrering av modellen ved måling på hele kalibreringsperioden. Banken vil påse at beskrivelser og tolkninger av de ulike resultatene fremkommer tydeligere i valideringsrapporter.

For LGD-modellen påpekte Finanstilsynet i foreløpig rapport svak rangeringsevne, fallende nivå og knapp margin i flere LGD-klasser, og negative marginer mellom estimert vektet LGD i 2021 og 2022 og gjennomsnittlig observert LGD i perioden 2009-2022.

Styret svarer at senere års observasjoner er beheftet med avklaringsskjevhet ettersom kortvarige mislighold er særlig representert i datagrunnlaget for validering. Vedrørende knappe marginer på klassenivå skriver styret i sitt svar at valideringsresultatenes statistiske robusthet kan variere mye grunnet variasjoner i datagrunnlagets størrelse.

Finanstilsynet mener bankens validering ikke underbygger at gjeldende PD- og LGD-modeller for foretak er tilstrekkelig kalibrert. Gjennomsnittlig PD i porteføljen var ved utgangen av valideringsperioden lavere enn bankens beregnede langsiktige misligholdsrater. Marginen mellom estimert LGD og observert LGD er lavere enn bankens valideringskrav for flere LGD-klasser.

3.3 Valideringsresultater - modeller for personmarked

Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at bankens egne anslag for mislighold i krisetider ikke fremstår konservativt, og at PD kalibrert med bankens forutsetninger har knapp eller negativ margin i enkelte risikoklasser sammenlignet med mislighold observert i svært gode tider. Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport svak rangeringsevne i LGD-modellene og at estimert LGD er lavere enn observert LGD i beste LGD-klasse.

Styret viser i svarbrevet til at bankens regulatoriske PD-modeller er kalibrert i henhold til anbefalinger fra Finanstilsynet og til pågående dialog mellom banken og Finanstilsynet vedrørende varslede modellendringer.

Finanstilsynet fastholder at observerte svakheter i bankens PD- og LGD-modeller for personmarkedet underbygger behov for konservative tilpasninger i regulatoriske estimater, for eksempel mer konservative estimater for misligholdsrater i krisetider og bruk av referansemodellen for LGD, og vil følge opp dette i forbindelse med varslede modellendringssøknader.

3.4 Verdiestimer for pant i fast eiendom

I LGD-modeller for boliglån benytter banken estimater for omsetningsverdi for boligeiendom. Modeller er utviklet av Eiendomsverdi AS og valideres av Norsk Regnesentral. Finanstilsynet påpekte i foreløpig rapport at valideringen viser at andel boliger solgt betydelig under estimert pris, framstår høy og ba banken redegjøre for sine rutiner for bruk og validering av modeller for verdsettelse av boligeiendom. Styret svarer at banken gjennomgår validering fra Norsk Regnesentral som del av bankens årlige validering. Styret mener banken ikke har registrert funn i valideringsrapporten for 2022 av betydning for bruken av verdiestimer i bankens IRB-system. Bankens vil ved kommende validering vurdere behovet for ytterligere formalisering av prosessen.

Finanstilsynet mener banken må ha interne retningslinjer og rutiner for bruk og validering av verdiestimer for å sikre pålitelig verdsettelse i tråd med kravene til sikkerhetsstillelse, jf. kapitalkravsforordningens artikkel 181(1) og kommisjonsforordning 2022/439 artikkel 52.

For Finanstilsynet

Linda Støle Hårstad
seksjonsleder

Even Rytter
rådgiver

Dokumentet er godkjent elektronisk.